

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง แนวคิดการพัฒนาศตริที่ปรากฏในนวนิยายไทย ได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่จะนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อสังคม
2. แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของแม่แบบ
3. แนวคิดเกี่ยวกับแผนพัฒนาศตริ
4. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ
5. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพศตริ
6. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับนวนิยาย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อสังคม

การสื่อสารเป็นกลไกทางสังคมที่เกิดขึ้นพร้อมๆกับสังคมมนุษย์ มนุษย์สื่อสารอย่างต่อเนื่องในเส้นทางที่หลากหลาย มนุษย์สื่อสารเพื่อจุดประสงค์ทางสังคมและอาชีพ ทั้งสื่อด้วยถ้อยคำและมีใช้ถ้อยคำ การสื่อสารก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อช่วงต่างๆของชีวิต การสื่อสารที่สัมฤทธิ์ผลคือสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา

การรวมเป็นกลุ่มเป็นสังคมของมนุษย์นั้นอาศัยการสื่อสารเป็นพื้นฐาน กล่าวคือการมีสังคมของมนุษย์เกิดจากการที่มนุษย์สามารถทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน และทำความเข้าใจกัน เพื่อสร้างกฎระเบียบของสังคมให้เป็นที่ยอมรับระหว่างสมาชิก เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเป็นสังคม และการที่สังคมดำรงสภาพความเป็นสังคมอยู่ได้ก็เนื่องจากสมาชิกของสังคมใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในอันที่จะรักษาสถาบันต่างๆ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคมให้เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันต่อไป หรือแม้แต่ว่าเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป คนในสังคมก็ต้อง

อาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการที่จะทำความเข้าใจระหว่างกัน สร้างกฎเกณฑ์ใหม่ เปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสังคม

ปรมะ สตะเวทิน (อ้างถึงใน นิษฐา จันทปัญญาศิลป์, 2541 : 15) กล่าวถึงการสื่อสารว่า มนุษย์อาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมใดๆของตน และเพื่ออยู่ร่วมกันกับคนอื่นในสังคม การสื่อสารเป็นพื้นฐานของการติดต่อของมนุษย์ และเป็น เครื่องมือสำคัญของกระบวนการสังคม ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากเพียงใดและประกอบด้วย คนจำนวนมากเท่าใด การสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสังคมที่นำมาซึ่งความสับสน ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและความไม่แน่ใจแก่ สมาชิกของสังคม ย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ดั่งที่ บำรุง สุขพรรณณ์ ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของสื่อสารมวลชนออกเป็นลักษณะ ใหญ่ๆ 2 ประการ คือ

1. บทบาททางพุทธิปัญญา (Intellectual) เป็นบทบาทที่สำคัญของสื่อสารมวลชนที่จะต้องเสริมสร้างความรู้ และให้การศึกษาแก่มนุษย์ที่อยู่ในสังคมให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด บทบาททางพุทธิปัญญาจะแยกออกเป็น 4 ประเด็น คือ

- 1.1 เพื่อบรรยายข้อเท็จจริง
- 1.2 เพื่อให้การศึกษา
- 1.3 เพื่อแสดงออกทางสังคม
- 1.4 เพื่อขจัดความกดดันและขัดแย้งในสังคม

2. บทบาททางด้านจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) บทบาททางด้านนี้เพื่อเป็นการบำรุงขวัญและมีพลังจิตใจของสมาชิกในสังคมให้ดีขึ้น อาจแยกประเด็นพิจารณาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 เพื่อสร้างความผูกพันในสังคมให้แน่นแฟ้น

2.2 เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

2.3 เพื่อการบำบัดทางจิต

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารเป็นพลังที่จะเชื่อมหน่วยต่างๆในสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อบุคคลในสังคมจะได้เข้าใจในความรู้สึก ความคิด ความรู้ ข้อเท็จจริงต่างๆของกันและกัน การสื่อสารจึงเปรียบเสมือนสายใยที่เชื่อมโยงบุคคลและกลุ่มบุคคลเข้าด้วยกัน โดยอาจผ่านสารไปทางสื่อและช่องทางการสื่อสารหลายๆช่องทาง

นอกจากบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารดังกล่าวแล้ว การสื่อสารยังจะต้องมีบทบาทหน้าที่บางอย่างตามครรลองของศีลธรรมจรรยา หรือจริยธรรมของสังคม โดย สมควร กวียะ ให้ ความหมายของบทบาทหน้าที่การสื่อสารตามจริยธรรมไว้ว่า "การที่การสื่อสารจะต้องช่วยธำรงรักษา เผยแพร่ หรือแม้แต่พัฒนาเนื้อหาของจริยธรรม ไม่ว่าจะ เป็นคำสอนทางศาสนาหรือคุณธรรมประจำชาติ ในกรณีนี้การสื่อสารอาจถูกกำหนดบทบาทหน้าที่หรืออาจเข้าไปแทรกแซงเกี่ยวข้อง โดยความรู้รับผิดชอบต่อสังคมในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมหรือวิชาชีพก็ได้"

แนวคิดคิดของสังคมวิทยาอีก 2 ท่าน ได้แก่ ลาซาสเฟลด์ และเมอร์ตัน ดูเหมือนจะเสริมให้ บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารขยายขอบเขตกว้างขวางมากขึ้นอีก 2 ประการ นั่นคือ การช่วยเสริมสร้างสถานภาพทางสังคม และการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมให้อยู่ในกรอบของจริยธรรม

เนื่องจากการสื่อสารมวลชนเป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและบทบาทอย่างสำคัญในสภาพสังคมปัจจุบัน จึงมีความพยายามจะใช้สื่อมวลชนในการพัฒนาระบบความคิดในจิตใจของประชาชนทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม สื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่สามารถทำหน้าที่ในด้านนี้โดย

ทางอ้อมได้ดีก็คือสื่อมวลชนประเภทที่ให้ความบันเทิง โดยเฉพาะนวนิยาย เนื่องจากนวนิยายสามารถสอดแทรกคุณค่าที่สำคัญในหลายๆด้านเข้าไปในเนื้อเรื่อง คำบรรยาย หรือถ้อยคำสนทนาของตัวละคร ซึ่งสามารถจำแนกคุณค่าที่สำคัญของนวนิยายออกมาได้ 7 ด้าน ดังนี้

1. คุณค่าทางศีลธรรมจรรยา
2. คุณค่าทางสติปัญญา
3. คุณค่าทางอารมณ์
4. คุณค่าทางวัฒนธรรม
5. คุณค่าทางประวัติศาสตร์
6. คุณค่าทางจินตนาการ
7. คุณค่าทางทักษะวิจารณ์

โดยสามารถจำแนกอิทธิพลและผลกระทบของนวนิยายที่มีต่อสังคม ออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. นวนิยายเป็นสื่อที่ให้ข่าวสารและข้อคิดแก่สื่อมวลชน
2. นวนิยายเป็นสื่อที่ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคม
3. นวนิยายเป็นสื่อที่ปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม
4. นวนิยายเป็นสื่อที่แสดงภาพสะท้อนของสังคม

ฉะนั้น บทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของนวนิยายคือการมีอิทธิพลต่อสังคม จึงพอจะสรุปได้ใน 2 ลักษณะคือ

ลักษณะแรก อิทธิพลของนวนิยายในการสะท้อนภาพสังคม นวนิยายเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียน และเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม นักเขียนบางคนที่มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างมาก จะหยิบยกเหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ค่านิยม ความรู้สึก ความปรารถนาของคนในสังคม ตลอดจนจุดมุกการณ์ของเขามาเป็นเนื้อหาในนวนิยาย

ลักษณะที่สอง อิทธิพลของนวนิยายหรือนักเขียนที่มีต่อสังคม อิทธิพลดังกล่าวอาจเป็นได้ทั้งในอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกายหรือการกระทำตามนวนิยาย และอิทธิพลภายใน คือ อิทธิพลทางความคิด สร้างค่านิยม รวมทั้งโน้มน้าวใจผู้อ่านให้มีความรู้สึกนึกคิดตามที่ผู้เขียนจงใจเสนอ

สื่อมวลชนสามารถชักจูงโน้มน้าวใจผู้รับสารได้ ตามแนวคิดของ เมลวินเดอเฟลอร์ (อ้างถึงใน สมควร กวียะ , 2540 : 101-105) โดยการที่สื่อมวลชนนำเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับความ ต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ข่าวสารเช่นนี้จะเข้าไปกระตุ้นให้เกิดพลังจิตหรือจิตพลวัต ก่อให้เกิด ความสนใจ ความตั้งใจ และความมุ่งมั่นมาดปรารถนาอย่างแรงกล้าได้

ความต้องการพื้นฐานตามทฤษฎีของอับราฮัม มาสโลว์ มี 5 ประการ คือ 1. ความต้องการทางร่างกาย 2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย 3. ความต้องการความรักและความเป็นพวกเดียวกัน 4. ความต้องการรู้จักคุณค่าของตน 5. ความต้องการรู้ศักยภาพที่แท้จริงของตน

ความต้องการพื้นฐานทั้ง 5 ประการนี้เป็นเครื่องเสริมสร้างพลังจิตให้คึกคักเข้มแข็งขึ้น เป็นแรงผลักดัน เป็นแรงจูงใจ และเป็นแรงบันดาลใจ ใ้มนุษย์มานะพยายามที่จะบรรลุความต้องการเหล่านั้นให้จงได้ ข่าวสารใดที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความต้องการดังกล่าว จึงสามารถนำมาใช้ดึงดูดความสนใจ และโน้มน้าวให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ และพฤติกรรม ข่าวสารเช่นนั้นอาจแทรกอยู่ในภาพยนตร์บู๊ โลกเอน ภาพยนตร์รัก ภาพยนตร์ชีวิต บทเพลงโรแมนติก บทเพลงปลุกใจให้รักชาติ นิยายรัก นิยายผจญภัย หนังสือเกี่ยวกับการต่อสู้และความไม่ฝืน

2. แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของแม่แบบ

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีแม่แบบไว้ดังนี้ คือ มนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆจากการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ หรือพฤติกรรมของบุคคลที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชน ทั้งนี้ แม่แบบในเชิงบวกที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นที่ยอมรับของสังคม มีแนวโน้มที่จะทำให้ผู้สังเกตเรียนรู้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ในขณะที่เดียวกันแม่แบบในเชิงลบที่มีพฤติกรรมตรงกันข้ามกับแม่แบบในเชิงบวกก็มีส่วนส่งเสริมให้ผู้สังเกตมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม

แม่แบบสำหรับการเรียนรู้โดยการสังเกตของ แบนคูรา สามารถสรุปตามแนวคิดทาง นิเทศศาสตร์ได้ ดังนี้

1. แม่แบบจริง (behavioral modeling) หรือ แม่แบบสื่อบุคคล หมายถึง แม่แบบที่ แสดง พฤติกรรมจริงให้ผู้สังเกตได้เห็น โดยทั่วไปแม่แบบจริงจะมีอิทธิพลต่อผู้สังเกต มาก
2. แม่แบบสัญลักษณ์ (symbolic modeling) หรือ แม่แบบสื่อมวลชน หมายถึง แม่แบบที่เป็นกลุ่มคนในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือในสื่อรูปภาพอื่นๆปัจจุบันเนื่องจาก สภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไป ทำให้แม่แบบจริง เช่น พ่อ แม่ ครู จะมีอิทธิพล น้อยลง แต่แม่แบบโทรทัศน์เข้ามามีอิทธิพลในการสอนพฤติกรรมทางสังคมให้กับผู้ สังเกตมากขึ้นกว่าเดิม
3. แม่แบบคำบอกเล่า (verbal modeling) หรือ แม่แบบสื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง แม่แบบ ที่แสดงการกระทำพฤติกรรมให้ผู้สังเกตโดยการบอก เล่าผ่านการเขียนเป็นลายลักษณ์ อักษรหรือหนังสือเล่ม ยกตัวอย่างเช่น การใช้แม่แบบที่เป็นตัวละครในเรื่องสั้น ในนวนิยาย เป็นต้น ในทรรศนะของแบนคูรา ถือว่า ถ้าพัฒนาการด้านความสามารถทางปัญญาของผู้สังเกตมีมากขึ้น แม่แบบที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือหนังสือเล่มจะเข้ามามี ความสำคัญและแทนที่แม่แบบจริง โดยผู้สังเกตจะเรียนรู้พฤติกรรมที่พึงประสงค์จาก การอ่านการได้เห็นพฤติกรรมต่างๆจากตัวละครในเรื่อง ซึ่งแม่แบบที่เป็นบุคคลจริงไม่มี เวลาและไม่สามารถแสดงแบบให้เห็นพฤติกรรมอย่างมากมายในเวลาเดียวกันได้อย่าง แม่แบบสิ่งพิมพ์

อิทธิพลของแม่แบบต่อผู้สังเกตพอสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างพฤติกรรมใหม่ แม่แบบสามารถช่วยให้ผู้สังเกตสร้างพฤติกรรมใหม่ โดยผู้ สังเกตจะรวบรวมแบบแผนการกระทำที่เห็นหรือได้ยินมา แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นการกระทำ ซึ่ง แม่แบบสามารถเป็นได้ทั้งตัวแบบในชีวิตจริงของเราหรือจะเป็นแม่แบบในสื่อต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ ละคร นวนิยาย เป็นต้น

2. การสร้างกฎเกณฑ์ใหม่ ในสภาพการณ์ที่ผู้สังเกตได้สังเกตเห็นจากการกระทำของแม่แบบ แม่แบบจะช่วยให้ผู้สังเกตสามารถสร้างกฎเกณฑ์ใหม่ขึ้นมาได้ เช่น ในการเรียนรู้ทางภาษา ผู้สังเกตสามารถสร้างหลักในการเข้าประโยคจากการได้ยินแม่แบบพูดได้ นอกจากนี้ภาษาแสดงในปัจจุบันมักจะมีต้นกำเนิดจากสื่อมวลชน

3. การสอนพฤติกรรมสร้างสรรค์ แม่แบบจะช่วยพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ ทั้งนี้เนื่องจากการได้เห็นพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งจากแม่แบบ มนุษย์สามารถนำประสบการณ์ที่ตนมีอยู่ประกอบกับการกระทำของแม่แบบมาพัฒนาเป็นพฤติกรรมใหม่ๆ ได้

4. การยับยั้งการกระทำและการหวั่นเกรงที่จะกระทำ แม่แบบมีอิทธิพลต่อการยับยั้งหรือความหวั่นเกรงที่จะกระทำพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบถูกโทษโดยเฉพาะแม่แบบในสื่อมวลชน จะทำให้ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามแม่แบบนั้น และในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้สังเกตเห็นแม่แบบกระทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและถูกห้ามปรามแล้วไม่มีผลกระทบใดๆ ตามมา ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามตัวแบบนั้น

5. การส่งเสริมการกระทำ แม่แบบมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตเห็นแม่แบบกระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับการเสริมแรง ก็จะมีแนวโน้มในการกระทำตามมากยิ่งขึ้น และในทำนองเดียวกัน ถ้าผู้สังเกตเห็นแม่แบบที่แสดงความก้าวร้าวและได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดี ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้นเช่นกัน

6. ด้านอารมณ์ นอกจากแม่แบบจะมีอิทธิพลต่อผู้สังเกตในการกระทำตามแม่แบบดังกล่าวมาแล้ว แม่แบบยังมีอิทธิพลต่ออารมณ์ของผู้สังเกตอีกด้วย แม่แบบจะกระตุ้นให้ผู้สังเกตเกิดแนวคิดและรู้สึกคล้ายตามแม่แบบ ลักษณะเช่นนี้เห็นได้ชัดในสื่อมวลชน ผู้รับสารที่เป็นผู้สังเกตการกระทำของแม่แบบมักจะมีความรู้สึกคล้ายตามเห็นอกเห็นใจแม่แบบที่ตนสังเกตในสื่อมวลชน

7. การเผยแพร่แนวคิดและการกระทำ การกระทำของแม่แบบจะมีอิทธิพลต่อการเผยแพร่แนวคิดและการกระทำต่างๆให้บุคคลในสังคม นอกจากนี้แม่แบบยังสามารถเผยแพร่แนวคิดและการกระทำดังกล่าวนั้นจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งได้ด้วย กระบวนการเผยแพร่พฤติกรรมทางสังคมใหม่ๆดังกล่าวนี้มี 2 กระบวนการคือ กระบวนการเรียนรู้โดยตรง เป็นการได้เรียนรู้จากแม่แบบแล้วนำมากระทำ และอีกกระบวนการหนึ่ง ได้แก่ การดัดแปลงประสบการณ์ที่ได้รับจากการสังเกตแม่แบบแล้วแสดงออกมา ดังนั้น การเรียนรู้จากการเลียนแบบ นอกจากผู้สังเกตจะเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองแล้ว ยังมีผลทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอีกด้วย (นิษฐา จันทปัญญาศิลป์, 2541 : 14-19)

3. แนวคิดเกี่ยวกับแผนพัฒนาสตรี

แผนพัฒนาสตรี 3 ฉบับที่ใช้ในการศึกษามีดังนี้

1. แผนพัฒนาสตรีระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2525-2529)
2. แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2525-2544)
3. แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2535-2554)

ในแต่ละแผนได้มีแนวความคิดที่สำคัญคือ

ความเสมอภาค (Equality) มิได้หมายถึงความเสมอภาคทางกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงความเสมอภาคในเรื่องการมีสิทธิ ความรับผิดชอบ และโอกาส ในการที่สตรีจะได้เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา ทั้งในด้านที่เป็นตัวผู้ปฏิบัติการ และมีผู้ที่ได้รับผลจากการพัฒนาเหล่านั้น

การพัฒนา (Development) หมายถึง การพัฒนาส่วนรวมทุกรูปแบบ คือ การพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศิลธรรม ปัญญา และการเจริญเติบโตทุกด้านที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ทั้งทางร่างกาย สมอง และจิตใจ การพัฒนาดังกล่าวควรต้องเริ่มจากการพัฒนาในครอบครัวเป็นพื้นฐาน จะต้องมี การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชายและหญิงที่ต่อบทบาทของแต่ละคน และในความสัมพันธ์ของบทบาทระหว่างกันด้วย

ภาพรวมด้านนโยบายของแผนพัฒนาสตรีทั้ง 3 ฉบับ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้สตรีได้พัฒนาศักยภาพด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด สังคม และจริยธรรม ทั้งโดยหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ
2. ส่งเสริมให้สตรีได้พัฒนาจนถึงลักษณะที่พึงประสงค์และมีคุณภาพชีวิตที่ดี
3. ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมรับผิดชอบเคียงบ่าเคียงไหล่กับบุรุษในการกำหนดทิศทางของสังคม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วม
4. ในการพัฒนาทุกด้านของประเทศ อันรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร สิ่งแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรม สื่อมวลชน และครอบครัว
5. จัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบและในทุกกิจกรรม และให้มีความเสมอภาคระหว่างเพศ ทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย
6. ให้ความคุ้มครองแก่สตรีในวัยและสภาพต่างๆและจัดการเอารัดเอาเปรียบ และการทำร้ายทารุณสตรีทั้งทางกายและทางจิตใจ
7. พัฒนาสังคมให้มีค่านิยมและเจตคติในการยอมรับกำลังความคิด กำลังแรงงาน การมีส่วนร่วมของสตรีและคุณค่าของสตรี
8. พัฒนาสตรีให้มีความพร้อมในด้านต่างๆโดยเฉพาะในด้านสุขภาพอนามัย การศึกษาและการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิต ความสำนึกรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม
9. จัดการเลือกปฏิบัติ และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ รวมทั้งในระหว่างเพศเดียวกัน

10. พัฒนาค่านิยมของสังคมให้ยอมรับในคุณค่า และความสำคัญของการกำลังแรงงานและกำลังความคิดของสตรี

ภาพรวมด้านวัตถุประสงค์ของการพัฒนาสตรีของแผนพัฒนาสตรีทั้ง 3 ฉบับ ดังนี้

1. ให้สตรีมีความเสมอภาพในสิทธิและโอกาสที่จะได้รับบริการต่างๆ อันมีผลต่อการพัฒนาตนเองและยกระดับคุณภาพชีวิต รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และระหว่างสตรีด้วยกันเอง

2. ให้สตรีมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างมีคุณภาพ มีความคิดอ่านกว้างขวางและมีเหตุผล มีความสำนึกรับผิดชอบ มีบทบาทสร้างสรรค์ต่อชุมชน มีส่วนร่วมสร้างสันติสุข และความสมานฉันท์ของสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประชาชาติทั้งหลาย

3. ให้สตรีได้รับความคุ้มครองทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในสวัสดิภาพการทำงาน และการเป็นมารดา โดยเฉพาะในระหว่างตั้งครรภ์และเลี้ยงดูลูกอ่อน

4. ให้สตรีมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม และบทบาทเกี่ยวกับสตรีเองในฐานะสมาชิกของสังคม และเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของตนในเรื่องที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

ภาพรวมด้านทิศทางของคุณลักษณะสตรีที่พึงประสงค์ตามแผนพัฒนาสตรี ทั้ง 3 ฉบับ ดังนี้

1. มีร่างกายและจิตใจสมบูรณ์ รู้จักระวัง ดูแล ป้องกัน และรักษาสุขภาพของตน ทั้งทางกายและทางจิต โดยเฉพาะในระหว่างตั้งครรภ์ คลอดลูก ระยะเวลาเลี้ยงดูลูกอ่อน และในช่วงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

2. มีความรู้อย่างน้อยจบการศึกษาภาคบังคับ มีพื้นฐานทางด้านสติปัญญา คุณธรรม และทักษะเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเอง และมีงานทำที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์

3. มีความกระตือรือร้นที่จะใช้สิทธิและโอกาสแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เต็มที่ และเพื่อนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่และค่านิยมของครอบครัว โดยเฉพาะสมาชิกที่ยังเป็นเด็กและเยาวชน

4. มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมมีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต และเผื่อแผ่เมตตาธรรม ความรักออกไปสู่มวลมนุษยชาติ

5. ทั้งชายและหญิงมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูอบรมลูก และในในบ้าน การแบ่งภาระหน้าที่ระหว่างกันควรเป็นไปตามความเหมาะสม โดยความยินยอมพร้อมใจของทั้งสองฝ่าย

6. มีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม และบทบาท โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสตรีทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

7. มีส่วนร่วมคิด และร่วมตัดสินใจในปัญหาและกิจกรรมของชุมชนเคียงบ่าเคียงไหล่กับชาย

8. มีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจตามหลักความสามารถ ทั้งในการได้รับคัดเลือกเข้าทำงาน การรับค่าตอบแทน และโอกาสก้าวหน้าเช่นเดียวกับชาย

9. มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การเมือง และการปกครองในทุกระดับมากขึ้นรวมทั้งกิจกรรม ด้านศิลปวัฒนธรรม และนันทนาการในทุกรูปแบบตามความสามารถที่เพิ่มขึ้น

ภาพรวมด้านเป้าหมายหลักของแผนพัฒนาสตรีทั้ง 3 ฉบับ ดังนี้

1. ให้สตรีได้รับความรู้และบริการสาธารณสุขขั้นมูลฐาน โดยเฉพาะด้านอนามัยแม่และเด็ก และการวางแผนครอบครัวอย่างทั่วถึง พอเพียง และครบขั้นตอน
2. ลดอัตราการทำงานต่ำกว่าระดับของสตรีทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร รวมทั้งให้สตรีมี โอกาสในการเข้าทำงาน การได้รับค่าตอบแทนและความก้าวหน้าในทุกระดับเท่าเทียมชายในทาง ปฏิบัติจริงด้วย
3. ให้สตรีได้มีเวลาเป็นของตนเองและเพื่อการพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้นกว่าเดิม จนมีสัดส่วน ใกล้เคียงกับบุรุษ
4. เร่งพัฒนาสตรีให้มีความสำนึกรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเองตามบทบาทใหม่คือมี เสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมมากขึ้น โดยไม่จำกัดอยู่แต่เพียง บทบาทเพื่อครอบครัวเท่านั้น
5. ปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบปฏิบัติต่างๆที่ไม่ให้สิทธิเท่าเทียมกันระหว่าง เพศ อาทิ สิทธิทางด้านครอบครัว การถอนหมั้น การฟ้องหย่า ฯลฯ

จากภาพรวมของแผนพัฒนาสตรีทั้ง 3 ฉบับ จะพบว่ามีประเด็นสำคัญที่คล้ายคลึง กัน คือ

1. ส่งเสริมและพัฒนาสตรีให้เป็นการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาประเทศ
2. ยกกระดับสถานภาพและคุณภาพชีวิตของสตรีให้สูงขึ้น พร้อมทั้งให้ความคุ้มครองรักษา ผลประโยชน์และสิทธิของสตรีอันพึงได้รับ

จุดเด่นของแผนพัฒนาสตรีฉบับต่างๆ

1. แผนพัฒนาสตรีระยะ 5 ปี(พ.ศ.2525-2529) ได้มุ่งเน้นที่รัฐเป็นศูนย์กลางแห่งการส่งเสริมการพัฒนาสตรีเป็นหลัก โดยให้รัฐเป็นผู้วางรากฐานการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น สุขภาพอนามัย สาธารณสุขมูลฐาน การศึกษา โภชนาการ การประกอบอาชีพ ซึ่งนโยบายจะมุ่งเน้นไปที่ตัวรัฐเป็นหลัก

2. แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1(พ.ศ.2525-2544) จะให้สตรีเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาตนเอง มุ่งพัฒนาโดยให้ครอบคลุมทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม เป็นต้น เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมให้อีกแก่การพัฒนาสตรีในด้านต่างๆ นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ ส่งเสริมความเสมอภาคและเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

3. แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2(พ.ศ.2535-2554) มีประเด็นสำคัญใกล้เคียงกับแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1(พ.ศ.2525-2544) เพียงแต่แผนพัฒนาสตรีระยะยาวฉบับนี้ได้เพิ่มเติมการมุ่งให้ความสำคัญที่จะให้สตรีมีบทบาทในด้านต่างๆในสังคมเช่นเดียวกับบุรุษ ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมรับผิดชอบการพัฒนาเคียงบ่าเคียงไหล่กับบุรุษ เช่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกด้านของประเทศ และส่งเสริมสตรีให้พัฒนาศักยภาพของตนเองจนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ

แนวคิดที่ปรากฏในแผนพัฒนาสตรีทั้ง 3 ฉบับ

1. แนวคิดด้านการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) ด้านวัตถุประสงค์ ข้อ 2. ให้สตรีมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างมีคุณภาพ มีความคิดอ่านกว้างขวางและมีเหตุผล มีความสำนึกรับผิดชอบต่อ มีบทบาทสร้างสรรค์ต่อชุมชน มีส่วนร่วมสร้างสันติสุขและ

ความสมานฉันท์ของสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประชาชาติ
ทั้งหลาย

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ด้าน
วัตถุประสงค์ ข้อ 4. เพื่อส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมจริงจังในการพัฒนา
เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการพัฒนาสันติสุขในครอบครัว
ชุมชน ประเทศ และประชาคมนานาชาติ
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ด้านนโยบาย ข้อ
3. ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมรับผิดชอบเคียงบ่าเคียงไหล่กับบุรุษในการ
กำหนดทิศทางของสังคม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการ
พัฒนาทุกด้านของประเทศ อันรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม
การเมือง การบริหาร สิ่งแวดล้อม ศาสนา
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
ในสังคม ข้อ 2. มีส่วนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจในปัญหาและกิจกรรม
ของชุมชน และสังคมเคียงบ่าเคียงไหล่กับชาย
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
ในสังคม ข้อ 4. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวิกฤติของสังคมและร่วม
พัฒนาชุมชน ศาสนา สิ่งแวดล้อม การเมือง และการปกครองในทุก
ระดับมากขึ้น รวมทั้งกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและนันทนาการในทุก
รูปแบบตามความสามารถ ความสนใจ และความถนัด

2. แนวคิดด้านการพัฒนาตนเอง

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) ด้านนโยบาย ข้อ
1. พัฒนาสตรีให้มีความพร้อมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านสุขภาพ

อนามัย การศึกษาและการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิต ความสำนึกกับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ด้านวัตถุประสงค์ ข้อ 1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของสตรีทั้งทางด้านกาย สติปัญญา ความถนัด สังคมและจิตใจ โดยเพิ่มโอกาสในการรับบริการเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ อันจะนำไปสู่ลักษณะสตรีที่พึงประสงค์ การยกระดับคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของสังคม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ด้านนโยบาย ข้อ 1. ส่งเสริมให้สตรีได้พัฒนาศักยภาพด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด สังคม และจริยธรรม ทั้งโดยหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ด้านนโยบาย ข้อ 2. ส่งเสริมให้สตรีได้พัฒนาจนถึงลักษณะที่พึงประสงค์และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.แนวคิดด้านการกำหนดค่านิยมและบทบาทเกี่ยวกับสตรี

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) ด้านวัตถุประสงค์ ข้อ 4. ให้สตรีมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม และบทบาทเกี่ยวกับสตรีเองในฐานะสมาชิกของสังคม และเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของตนในเรื่องที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) ด้านนโยบาย ข้อ 3. พัฒนาค่านิยมของสังคมให้ยอมรับในคุณค่า และความสำคัญของกำลังแรงงานและกำลังความคิดของสตรี
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ด้านนโยบาย ข้อ 6. พัฒนาสังคมให้มีความนิยมและเจตคติในการยอมรับกำลังความคิดกำลังแรงงาน การมีส่วนร่วมของสตรีและคุณค่าของสตรี
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในสังคม ข้อ 1. มีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม และบทบาท โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสตรีทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

4.แนวคิดด้านการศึกษา

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) ด้านวัตถุประสงค์ ข้อ 2.ให้สตรีมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างมีคุณภาพ มีความคิดอ่านกว้างขวางและมีเหตุผล มีความสำนึกรับผิดชอบ มีบทบาทสร้างสรรค์ต่อชุมชน มีส่วนร่วมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ของสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประชาชาติทั้งหลาย
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัว ข้อ 2. มีความรู้อย่างน้อยจบการศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษาพื้นฐาน มีโอกาสพัฒนาสติปัญญา จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และทักษะในการประกอบอาชีพสามารถพึ่งพาตนเอง และมีงานทำที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัว ข้อ 3. มีความกระตือรือร้นที่จะใช้สิทธิและโอกาสแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เต็มที่ พร้อมนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองและของครอบครัว โดยเฉพาะของสมาชิกที่ยังเป็นเด็กและเยาวชน

5. แนวคิดด้านภาวะ:ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) ด้านวัตถุประสงค์ ข้อ 3. ให้สตรีได้รับความคุ้มครองทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในสวัสดิภาพการทำงาน และการเป็นมารดา โดยเฉพาะในระหว่างตั้งครรภ์และเลี้ยงดูลูกอ่อน
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ด้านวัตถุประสงค์ ข้อ 3. เพื่อให้สตรีได้รับการคุ้มครองทุกด้าน ในฐานะที่มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รวมทั้งในสภาพการทำงาน และสภาพการเป็นมารดา
- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ด้านนโยบาย ข้อ 5. ให้ความคุ้มครองแก่สตรีในวัยและสภาพต่างๆและจัดการเอาต์เฮาเปรียบ และการทำร้ายทารุณสตรีทั้งทางกายและทางจิตใจ

6. แนวคิดด้านทักษะการประกอบอาชีพ

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) ด้านวัตถุประสงค์ ข้อ 2. ให้สตรีมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างมีคุณภาพ มีความคิดอ่านกว้างขวางและมีเหตุผล มีความล้าเน็ก

รับผิดชอบ มีบทบาทสร้างสรรค์ต่อชุมชน มีส่วนร่วมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ของสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประชาชาติทั้งหลาย

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัว ข้อ 2. มีความรู้อย่างน้อยจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือการศึกษาระดับปริญญาตรี มีโอกาสพัฒนาสติปัญญา จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และทักษะในการประกอบอาชีพสามารถพึ่งพาตนเอง และมีงานทำที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์

7. แนวคิดด้านเสรีภาพในการดำเนินชีวิต

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) ด้านวัตถุประสงค์ ข้อ 4. ให้สตรีมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม และบทบาทเกี่ยวกับสตรีเองในฐานะสมาชิกของสังคม และเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของตนในเรื่องที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

8. แนวคิดด้านสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัว ข้อ 1. มีร่างกายและจิตใจสมบูรณ์ รู้จักระวัง ดูแล ป้องกัน และรักษาสุขภาพของตน ทั้งทางกายและจิต โดยเฉพาะในระหว่างตั้งครรภ์คลอดลูกระยะเลี้ยงดูลูกอ่อน และในช่วงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

9.แนวคิดด้านคุณธรรม

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัว ข้อ 4. มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม มีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อแผ่เมตตาธรรม และความรักออกไปสู่มวลมนุษยชาติ

10.แนวคิดด้านเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง

- แผนพัฒนาสตรีระยะยาว ทั้ง 2 ฉบับ ด้านทิศทาง เกี่ยวกับชีวิตและครอบครัว ข้อ 1. มีเสรีภาพในด้านความรักและการเลือกคู่ครอง โดยพิจารณาถึงความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ และถือว่าจริยธรรมทางเพศ เป็นสิ่งสำคัญเสมอกันสำหรับบุรุษและสตรี

4. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

F.E Fiedler กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีอำนาจเหนือผู้อื่นและอำนาจนี้ช่วยให้ผู้นำสามารถปฏิบัติงานซึ่งเขาไม่สามารถปฏิบัติคนเดียวได้สำเร็จ และสามารถทำให้ผู้ตามยอมรับและเต็มใจปฏิบัติตาม

R.Schmidt กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคนคนหนึ่ง (ผู้นำ) กับกลุ่ม (ผู้ตาม) ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันและประพฤตินอยู่ภายใต้การอำนวยความสะดวกหรือการกำหนดแนวทางของผู้นำ

George R. Terry กล่าวว่า ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการซึ่งผู้นำจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคาดหวัง ค่านิยม และความสามารถในการติดต่อพบปะเจรจาของบุคคลที่ต้องแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าสนับสนุนในความสามารถของพวกเขา

David Schwartz กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะของการบอก ชี้แนะ ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจและกระตือรือร้น

อรุณ รักรธรรม คำว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งขึ้นหรือได้รับคำยกย่องขึ้นเป็นหัวหน้าผู้ตัดสินใจ เพราะมีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและจะพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางที่ดีหรือชั่วได้

สรุป ภาวะผู้นำ (Leadership) คือ การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย

ภาวะผู้นำตามวิเคราะหฺ์แสดงออกให้เห็นความหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสามารถของหัวหน้าที่จะต้องเป็นผู้นำ คือ หัวหน้าต้องมีความสามารถในการนำลูกน้องจะต้องเป็นผู้สามารถชี้แนวทางหรือกำหนดมรรควิธีอันเหมาะสมถูกต้องเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้

2. ความสามารถของหัวหน้าที่จะต้องเอาชนะจิตใจลูกน้อง ได้แก่ ความภักดีต่อหัวหน้าและความร่วมมือร่วมใจของบรรดาผู้ใต้บังคับบัญชา ที่จะปฏิบัติงาน หลักในทางรัฐประศาสนศาสตร์ จึงตั้งว่า ความสำเร็จของงานนั้น อยู่ที่เอกภาพของการทำงานและการที่จะเกิดเอกภาพในการปฏิบัติการได้นั้น ส่วนใหญ่อยู่ที่ความรู้สึกของบรรดาลูกน้องทั้งมวลที่มีพันธะทางใจอยู่ต่อผู้เป็นหัวหน้า

3. ความสามารถของหัวหน้าที่จะต้องบากบั่นฟันฝ่าอุปสรรคในการนำ ความสามารถของหัวหน้าที่จะต้องฟันฝ่าอุปสรรคขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพผู้เป็นหัวหน้างานเอง ที่จะต้องเป็นคนที่มีรู้จักเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนวิธีทำงานให้เข้ากับเหตุการณ์ได้อยู่เสมอ ทั้งนี้ เพราะส่วนใหญ่ผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องมีศรัทธาต่อหัวหน้าที่แสดงให้เขาเห็นว่า จะทำงานให้สำเร็จได้อย่างไร แม้เมื่อมีอุปสรรคก็ช่วยแก้ไขจนบรรลุเป้าหมาย

หน้าที่ของผู้นำ มีลักษณะดังนี้

1. ประเภทงานที่ผู้นำต้องทำด้วยตนเอง งานประเภทนี้ผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชาทำไม่ได้ เพราะขาดข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ยังไม่ถึง ขาดการยอมรับ เป็นต้น

2. ประเภทงานที่ต้องใช้ผู้อื่นทำแทน เพราะถ้าผู้นำทำเองก็ไม่สำเร็จตามเวลาที่กำหนดถือว่าเป็นการมอบหมายงาน แต่ยังคงต้องรับผิดชอบอยู่

Chester I. Barnard ได้ระบุหน้าที่ของผู้นำไว้ 4 ประเภท

1. เป็นผู้ชี้จุดมุ่งหมาย
2. เป็นผู้นำหนทาง
3. เป็นผู้ใช้เครื่องมือในการดำเนินการ
4. เป็นผู้กระตุ้นความพยายามให้เกิดการประสานงาน

Robert G. Wall และ Hugh Hawkins ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้นำไว้ดังนี้

1. เป็นนักบริหารที่ดี
2. เป็นผู้วางนโยบาย
3. เป็นผู้วางแผน
4. เป็นผู้เชี่ยวชาญ
5. เป็นผู้แทนกลุ่มในการติดต่อภายนอก
6. เป็นผู้รักษาสัมพันธภาพระหว่างลูกน้องกับหัวหน้า
7. เป็นผู้ให้คำแนะนำให้โทษ
8. เป็นอนุญาโตตุลาการ
9. เป็นสัญลักษณ์ของสมาชิก
10. เป็นแบบอย่างที่ดี

11. เป็นนักอุดมคติ
12. เป็นผู้ยอมรับผิดในการปฏิบัติงานขององค์การ

คุณลักษณะของผู้นำ

นักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำไว้หลายท่าน ดังนี้

Dr. May Smith ผู้นำควรมีลักษณะดังนี้

1. มีเขาวีปัญญาและวิจารณ์งานดี
2. มีความยุติธรรม
3. มีความรับผิดชอบ
4. มีความคิดคำนึง
5. มีอารมณ์คงเส้นคงวา
6. มีอารมณ์ขันเสมอ

Keith Davis และ William Scott

1. มีความเฉลียวฉลาด
2. มีความเจริญวัยทางสังคม มีความสามารถตามอายุและประสบการณ์
3. มีแรงจูงใจภายในและมีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ
4. มีทัศนคติทางด้านมนุษยสัมพันธ์

นักวิชาการของไทยได้รวบรวมคุณลักษณะของผู้นำไว้ดังนี้

1. ลักษณะท่าทาง คือ การวางตัวอย่างเหมาะสม ด้วยการแสดงออกโดยท่าทาง ท่วงทีวาจา การปรากฏตัว และการประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ซึ่งจะก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

2. ความกล้าหาญ มีความกล้าหาญทั้งกายและทางใจ คืออำนาจทางใจที่บุคคลสามารถควบคุมตนเองได้ เมื่อตกอยู่ในอันตรายและสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ด้วยลักษณะอันสงบและมั่นคง

3. ความเด็ดขาด เป็นความสามารถในการตกลงใจอย่างทันท่วงที และประกาศข้อตกลงใจนั้นๆ ในลักษณะที่ชัดเจนและมั่นคง สามารถปฏิบัติได้

4. ความไว้วางใจได้ เป็นความเชื่อมั่นในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาในระดับที่สูงกว่า

5. ความอดทน คือ ความเข้มแข็งทางจิตใจและร่างกายในอันที่จะยืนหยัดต่อสู้กับความเจ็บปวด ความเหนื่อยยาก ความบีบคั้น และความยากลำบากต่างๆ

6. ความกระตือรือร้น คือ การแสดงออกถึงความสนใจในงานอย่างจริงจัง และปฏิบัติอย่างจริงจัง เต็มใจ และมองโลกในแง่ดีเสมอ

7. ความริเริ่ม คือ การพิจารณาดูว่ามีอะไรควรจะทำและจะเริ่มต้นปฏิบัติอย่างไร แม้ว่า จะยังไม่ได้รับคำสั่งก็ตาม

8. ความซื่อสัตย์ คือ อุปนิสัยที่ถูกต้องสมควร และความประพฤติปฏิบัติอันถูกต้อง การซื่อสัตย์เป็นคุณลักษณะผู้นำที่ดีอย่างหนึ่ง

9. ดุลยพินิจ คือ การเปรียบเทียบข้อเท็จจริง และหนทางแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ อย่างมีเหตุผล เพื่อประกอบการตกลงใจอันถูกต้อง

10. ความยุติธรรม คือ คุณลักษณะความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ และมีความมั่นคงในการบังคับบัญชา เกี่ยวกับการให้รางวัลและการลงโทษ จะต้องเป็นไปตามควรแก่กรณี

11. ความรู้ คือ สิ่งที่ทำให้ได้มาซึ่งข่าวสาร เรื่องราวที่เป็นไป ช้อเท็จจริง หลักการรวมทั้งทำให้รอบรู้ในวิชาชีพ

12. ความจงรักภักดี คือ การมีความซื่อสัตย์มั่นคงต่อประเทศชาติ องค์กร หน่วยงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้อาวุโส ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน

13. ความแนบเนียน คือ ความสามารถในการที่จะทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ได้ โดยไม่เกิดความขัดแย้งกัน ไนแรงของมนุษย์สัมพันธ์ ความแนบเนียนรวมถึงความสามารถที่จะพูด และกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้อย่างเหมาะสม

14. ความไม่เห็นแก่ตัว คือ การไม่หาความสะดวกสบายและความก้าวหน้าให้แก่ตนเองโดยทำให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อน

ทฤษฎีพฤติกรรมของผู้นำ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าแบบของพฤติกรรมของผู้นำเป็นเครื่องชี้ถึงแบบและความสำเร็จของความเป็นผู้นำ สรุปพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น 3 พฤติกรรม ดังนี้

1. พฤติกรรมของผู้นำตามแบบเผด็จการ เป็นผู้นำที่รวมการตัดสินใจไว้ที่ตนเองจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายและวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น และจะควบคุมเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด ซึ่งทำให้ขนาดของการควบคุมแคบและการมอบหมายงานมีน้อยมาก

2. พฤติกรรมแบบประชาธิปไตย เป็นผู้นำที่เข้ามีส่วนร่วม ผู้นำประเภทนี้จะดึงผู้บังคับบัญชาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการทำงานให้บรรลุจุดประสงค์ ด้วยความเชื่อว่าการเข้ามีส่วนร่วมจะทำให้ได้ความคิดเห็นที่กว้างขวางขึ้น และทำให้การยอมรับจากสมาชิกมีมากขึ้น

3. พฤติกรรมแบบเสรีนิยม เป็นผู้นำประเภทที่ค่อนข้างจะปล่อย คือ จะให้คำแนะนำต่างๆไปเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย แล้วปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชากำหนดแนวทางการปฏิบัติกันเอง ซึ่งวิธีการนี้ผู้ใต้บังคับบัญชามีอิสระอย่างมาก และผู้ที่ทำงานจะถูกจูงใจด้วยตัวของเขาเอง (กวี วงศ์พุ่ม , 2542 :10-106)

5. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพสตรี

การประชุมเชิงปฏิบัติการของกองทุนประชากรสหประชาชาติ เรื่อง Gender, Population and Development ในปี ค.ศ.1996 ได้จำแนกให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนสำหรับความหมายของคำว่า Sex และ Gender

ภาษาไทยมักใช้คำว่า "เพศ" แทนความหมายให้แก่สองคำนี้ คือ

Sex หมายถึง เพศที่กำหนดขึ้นโดยธรรมชาติ และเป็นข้อกำหนดทางสภาวะชีววิทยา ซึ่งเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ให้บุคคลเกิดมีเพศเป็นหญิงหรือชาย มีหน้าที่ในการให้กำเนิด และมีบุคลิกภาพที่ต่างกันไป เช่น มนุษย์เพศหญิงเท่านั้นที่สามารถตั้งครรภ์และคลอดบุตรได้ ขณะที่มนุษย์เพศชายจะมีส่วนในการให้กำเนิดโดยเป็นผู้ผลิตอสุจิที่จะผสมกับไข่จากหญิงในการก่อกำเนิดทารก

Gender หมายถึง เพศที่กำหนดโดยเงื่อนไขทางสังคมหรือวัฒนธรรม ให้แสดงบทบาทหญิงหรือบทบาทชาย ดังนั้นเพศที่ถูกกำหนดโดยสังคมนี้จึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะการณ์และเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนไป บทบาทเพศทางสังคมจึงแตกต่างกันไปในสังคมแต่ละวัฒนธรรม นอกจากนี้ บทบาทที่สังคมกำหนดยังมีความหมายเกี่ยวพันไปถึงโอกาสที่บุคคลแต่ละเพศสามารถเข้าถึง ได้ใช้ และควบคุมทรัพยากรต่างๆ เพราะมีสิทธิ มีอำนาจ มีความรับผิดชอบ และถูกคาดหวังจากสังคมต่างกันไป ที่สำคัญก็คือ บทบาทเพศที่สังคมกำหนดได้ส่งผลกระทบต่อสถานภาพของสตรีและชายในสังคมนั้นๆ (ภัสสร ลิมานนท์, 2544 : 5)

ในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทเพศ และ สถานภาพสตรีนั้น องค์ประกอบสำคัญหนึ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงได้ คือ ความเท่าเทียมและความเสมอภาคระหว่างเพศ ในการเสนอบทความสำหรับที่ประชุมสัมมนาเกี่ยวกับสถานภาพสตรีปี พ.ศ.2527 เรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี โคทม อารียา สรุปความเสนอเป็นหลักการสำคัญและเป็นเป้าหมายของการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยสตรีในประเด็นต่อไปนี้

1. ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง โอกาสที่สตรีมีงานทำ สามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ และเข้าร่วมการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในสังคม
2. นอกเหนือจากความเสมอภาคทางเศรษฐกิจอันเป็นพื้นฐานแล้ว สตรีที่มีความเสมอภาคทางเพศหรือปลดปล่อยจากการกดขี่ทางเพศ การกดขี่ทางเพศในรูปแบบปัจจุบันคือระบบชายเป็นใหญ่ในครอบครัว ทวีมาตรฐานในชีวิตเพศ และภาระงานบ้าน เป็นต้น
3. ความเสมอภาคในด้านอื่นๆ เช่น ความเสมอภาคในทางกฎหมาย การมีส่วนร่วมในทางการเมือง ในทางการบริหาร ให้เกิดมีขึ้น ตามลำดับ หากว่าสามารถแก้ไขปัญหาความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาสตรี ตามความหมายที่โคทม อารียา(ภัสสร ลิมานนท์, 2544 : 39) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "แนวทางการพัฒนาสตรี" หมายถึงการที่สตรีสามารถพัฒนาศักยภาพที่มีได้เต็มที่ตามความถนัดและตามความพอใจของตน ดังนั้นในการพัฒนาสตรี จึงน่าจะหาแนวทางที่จะพัฒนาในเรื่องต่อไปนี้

1. ศักยภาพของสตรีในการใช้ชีวิตในชุมชนมากขึ้น และแยกตัวอยู่ในบ้านน้อยลง
2. ศักยภาพของสตรีที่จะทำงานสร้างสรรค์ แทนที่จะเป็นงานจำเจและแปลกแยก
3. ศักยภาพของสตรีที่จะมีจิตสำนึกแบบวิเคราะห์วิจารณ์มากกว่าจะมีจิตสำนึกที่ถูกมอมเมาหรือครอบงำ
4. ศักยภาพที่จะมีชีวิตเพศที่สมบูรณ์

ในการประชุมประชากรกับการพัฒนา ณ กรุงโคโร ประเทศอียิปต์ ค.ศ.1994 ได้มีการนำเสนอแนวคิด และแนวทางปฏิบัติเพื่อช่วยเสริมสร้างอำนาจและปรับปรุงสถานภาพสตรีที่นำไปสู่การพัฒนาสังคม ดังนี้

ปัจจัยที่มีส่วนช่วยเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทสตรี

1. การศึกษาทั้งระดับพื้นฐาน และระดับที่สูงขึ้นไป
2. การมีส่วนร่วมในแรงงาน และระบบเศรษฐกิจ โดยไม่มีการกีดกันหรือแบ่งแยก
3. การลดภาระรับผิดชอบของสตรีระหว่างในและนอกบ้าน
4. การลดภาระรับผิดชอบของสตรีในเรื่องอนามัยการเจริญพันธุ์ โดยเฉพาะเรื่องการวางแผนครอบครัว และการป้องกันตนให้พ้นจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์
5. การส่งเสริมบทบาทและภาระรับผิดชอบของสตรีในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. สภาพการย้ายถิ่น และฐานะของสตรีที่เป็นผู้ย้ายถิ่น

แนวทางปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสถานภาพสตรีที่นำไปสู่การพัฒนา

1. การสร้างระบบหรือแนวทางใดๆก็ตามที่ช่วยให้สตรีเข้าไปมีส่วนในการพัฒนาทุกด้าน
2. ส่งเสริมให้สตรีได้รับการศึกษา การพัฒนาทักษะ และการได้ทำงาน ยกเลิกการกีดกัน หรือการเลือกปฏิบัติกับสตรีในทุกรูปแบบ และในสถานที่ทำงานและรวมทั้งให้สตรีสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมควบคุมทรัพย์สิน และทรัพยากรต่างๆ
3. ควรมีมาตรการล้มเลิกระบบการเอาัดเอาเปรียบ การทำร้าย การทารุณต่อสตรี วัยรุ่น และเด็กหญิง
4. การพัฒนามาตรการต่างๆเพื่อปรับปรุงสถานภาพของสตรี ควรต้องคำนึงถึงภาระที่สตรีต้องรับผิดชอบภายในบ้าน เวลาที่สตรีต้องใช้หรือถูกเรียกร้องจากบุคคลอื่น และจากภาระอื่นๆ ที่มีอยู่
5. อาจจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมาย แผน และแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้คนทั้งสองเพศร่วมกันทำงานอย่างราบรื่น (ภัสสร ลิมานนท์, 2544 : 45)

6.แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับนวนิยาย

The Encyclopedia Americana ได้อธิบายลักษณะของนวนิยายว่า “นวนิยาย เป็นงานเขียน ไม่ใช่ มุขปาฐะ เป็นเรื่องเล่าร้อยแก้วของเรื่องราวสมมุติที่มีความยาวและความซับซ้อนอย่างเป็นแก่นสาร”

เปลื้อง ณ นคร ได้อ้างคำอธิบายของศาสตราจารย์ครอสส์ ว่า “บันเทิงคดีร้อยแก้วซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวของมนุษย์ตามที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ คือ นวนิยาย”

ราชบัณฑิตยสถานของไทย ได้เสนอคำจำกัดความว่า “เรื่องเล่าร้อยแก้วที่มีขนาดยาว”

ประเภทของนวนิยาย

1. การจัดประเภทตามแนวเขียน โดยหลักเกณฑ์ของ เปอร์ซี มาร์ก ได้จำแนกนวนิยายเป็น 3 ประเภท ตามแนวเขียนที่ต่างกัน ดังนี้

1. นวนิยายผูกเรื่อง (Plot Novel)

นวนิยายผูกเรื่องหรือนวนิยายซึ่งมีจุดเน้นที่โครงเรื่องนี้เป็นนวนิยายซึ่งมีการผูกเรื่องราวของโครงเรื่องให้มีความตื่นเต้น เร้าใจ สนุกสนาน นวนิยายประเภทนี้จึงมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเผชิญภัยโศกโศก มีเหตุการณ์ หรือปมปัญหาที่เร้าอารมณ์ ขวนติดตาม นักวรรณกรรมกลุ่มหนึ่งเรียกนวนิยายที่มีทำนองเขียนแบบนี้ว่า นวนิยายโรมานซ์ หรือ โรแมนติก ดังที่เอबरฮัมส์ ให้คำอธิบายว่า โดยทั่วไปนวนิยายเป็นเรื่องแต่งที่พยายามสร้างความสมจริง แต่นวนิยายโรมานซ์นั้นได้แบบอย่างมาจากนวนิยายสยองขวัญและเรื่องโรมานซ์ร้อยแก้วที่มักมีเนื้อหาเกี่ยวกับการผจญภัยของอัศวินสมัยกลาง นวนิยายแนวนี้จะมีตัวละครมาก จำแนกฝ่ายดี ฝ่ายร้าย ชัดเจน ตัวเอกมักโดดเดี่ยว แยกตัวออกจากสังคม โครงเรื่องเน้นการผจญภัย มีเหตุการณ์เกินจริงหรือเป็นไปได้ในชีวิตจริง หรือเป็นเรื่องลึกลับ พิธีกรรม ความเชื่อเร้นลับ เป็นต้น

2. นวนิยายสมจริง (Realistic Novel)

แนวการเขียนนวนิยายประเภทสมจริงหรือ นวนิยายสังคมนิยมนี้ มีลักษณะที่มุ่งเสนอความเป็นจริงในแง่ใดแง่หนึ่งของชีวิต เพราะฉะนั้นแนวเรื่องหรือเหตุการณ์ของนวนิยายสมจริงโดยทั่วไปจะไม่โลดโผนหรือมีเงื่อนปมสลับซับซ้อนเช่นนวนิยายประเภทผจญภัย ดังที่ เอเบร็่มส์ อธิบายว่า

“บันเทิงคดีแนวสังคมนิยมมักจะตรงข้ามกับบันเทิงคดีโรแมนติก กล่าวคือ โรแมนติกเสนอชีวิตอย่างที่เราอยากเห็น คือ สวยงามกว่า เสี่ยงอันตรายกว่า กล้าหาญกว่าความเป็นจริง ส่วนสังคมนิยมเสนอภาพชีวิตอย่างที่แท้จริง”

การให้ภาพชีวิตเป็นจริงหรือการเสนอปัญหาธรรมดาของชีวิต ซึ่งเป็นลักษณะของนวนิยายสังคมนิยมนั้นทำให้นวนิยายประเภทนี้ต้องประกอบด้วยชั้นเชิงวรรณศิลป์ที่แยบยล ดังที่ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุพรรณ ให้ความเห็นว่าเป็น “นวนิยายที่ใช้ปัญหาธรรมดาในชีวิตนั้น ต้องการศิลปะการประพันธ์ที่ดีเด่น เพราะเรื่องธรรมดาแต่งยาก บรรยายยาก พรรณายาก” นั่นคือ ศิลปะของการทำเรื่อง “ธรรมดา” ให้เป็นเรื่องที่น่าสนใจหรือดึงดูดใจผู้อ่าน ซึ่งรวมถึงการวาดภาพตัวละครที่มีความ “ลึก” คือ มีมิติที่ซับซ้อนเสมือนคนจริงที่ต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมเพื่อความ “สมจริง” อีกด้วย

3. นวนิยายจิตวิทยา (Psychological Novel)

นวนิยายแนวเขียนจิตวิทยานี้ หมายถึง นวนิยายที่มุ่งเปิดเผยหรือตีแผ่ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ เช่น ความทุกข์ทรมาน ความกลัว ความใฝ่ฝัน ความหวัง ของตัวละคร หรือแสดงภาวะอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของตัวละครเมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆเข้ามาแผ้วพานหรือผ่านพบในชีวิต

กลุ่มของวรรณกรรมนิยายทั้งสามประเภทที่จำแนกตามแนวการเขียนนี้ นวนิยายจิตวิทยานับเป็นแนวที่เขียนยากที่สุดและมีผู้เขียนไม่มากนัก ทั้งที่เป็นนวนิยายไทยและนวนิยายต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะการเขียนเชิงวิเคราะห์จิตใจ ความนึกคิดของตัวละครอย่างชวนติดตาม

อ่าน โดยที่เนื้อเรื่องก็ไม่มีเงื่อนปมดึงดูดใจ ย่อมเป็นเรื่องที่นักเขียนต้องใช้ฝีมือความสามารถเป็นอย่างสูง

2. การจัดประเภทของนวนิยายตามเนื้อเรื่องตามแนวของแดนซิกเกอร์และจอห์นสัน ได้จำแนกประเภทของนวนิยาย เป็น 22 ประเภทที่นอกเหนือจากผู้รู้คนอื่นๆ โดยย่อ ดังนี้

1. นวนิยายประเภทตัวเอกเป็นผู้ร้ายที่ทำความดี (Picaresque Novel)
2. นวนิยายประเภทจดหมาย (Epistolary Novel)
3. นวนิยายประเภทพัฒนาการอันเกิดจากการศึกษาชีวิต (Maturing Novel)
4. นวนิยายประเภทจิตวิทยา (Psychological Novel)
5. นวนิยายแนวสังคม (Sociological Novel)
6. นวนิยายการเมือง (Political Novel)
7. นวนิยายประวัติศาสตร์ (Historical Novel)
8. นวนิยายแสดงข้อคิด (Novel of Ideas)
9. นวนิยายมีหุ่นจริง (Roman a' Clef)
10. นวนิยายสืบสวน (Detective Novel)
11. นวนิยายแนวสงคราม (War Novel)
12. นวนิยายผจญภัย (Adventure Novel)
13. นวนิยายวิทยาศาสตร์ (Scientific Novel)
14. นวนิยายลึกลับสยองขวัญ (Terror or Gothic Novel)
15. นวนิยายตะวันตก (Westerner Novel)
16. นวนิยายชนบท (Novel of the Soil)
17. นวนิยายหยรษา (Humorous Novel) โดยนวนิยายแนวหยรษานี้ อาจจำแนกย่อยตามจุดมุ่งหมายและกลวิธีในการเขียนดังนี้

17.1 เรื่องขบขัน

17.2 เรื่องเสียดสี (Satire)

17.3 เรื่องล้อ (Parody)

18. นวนิยายรัก (Love Novel)

19. นวนิยายชีวิตครอบครัว (Family Novel)

20. นวนิยายชีวิตต่างแดน (Exotic Novel)

21. นวนิยายแนวศาสนา (Religious Novel)

22. นวนิยายอิงวรรณคดี (Novel of Literature)

องค์ประกอบของนวนิยาย

1. โครงเรื่อง (Plot) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดส่วนหนึ่งในฐานะที่เป็นโครงสร้างของเรื่อง อันประกอบด้วยลำดับของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลกัน ลักษณะของโครงเรื่องโดยทั่วไป มีดังนี้

1. ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง

1.1 ความขัดแย้งภายนอก เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อมอย่างใดอย่างหนึ่งได้แก่ ความขัดแย้งกับมนุษย์ด้วยกัน ความขัดแย้งกับธรรมชาติ

1.2 ความขัดแย้งภายใน ได้แก่ ปมความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร

2. โครงเรื่องมักจะมี ความขัดแย้งมากกว่าหนึ่ง

3. จะต้องกำหนดไว้อย่างสมบูรณ์ทั้งปมขัดแย้ง และการคลี่คลายปัญหา

4. ประกอบด้วยความเคลื่อนไหวของเรื่องอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

- 4.1จุดเริ่มเรื่อง (Exposotion)
- 4.2จุดเริ่มต้นของปัญหา (Complication)
- 4.3จุดวิกฤต (Crisis)
- 4.4ปัญหาเริ่มคลี่คลาย (Falling action)
- 4.5จุดจบของปัญหา (Resolution)

5.นอกจากมีโครงเรื่องสำคัญหรือโครงเรื่องหลักอย่างน้อย 1 โครงเรื่องแล้ว ยังมักจะมีโครงเรื่องย่อยหรือโครงเรื่องรองอีกหลายๆโครงเรื่องที่จะช่วยขยายหรือสนับสนุนให้โครงเรื่องหลักเด่นขึ้น

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องด้วยโครงเรื่อง

1.เนื้อเรื่อง (Story) คือ รายละเอียดของเรื่องราวซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบทั้งหมดทุกด้าน เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร ผู้เล่าเรื่อง น้ำเสียงของเรื่อง ฯลฯ

2.แนวคิด หรือ แนวเรื่อง (Theme) มักใช้ในความหมายว่า "แก่นของสาร" คือ แนวคิดจากสาระสำคัญของเรื่อง โดย แนวเรื่องหมายถึงประเด็นหลักของเรื่อง แนวคิด หมายถึง แนวคิดจากสาระสำคัญของเรื่อง

2. ตัวละคร (Character) คือ บุคคลที่ผู้แต่งกำหนดหรือสมมุติขึ้นในวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับเรื่องเล่าทุกประเภทรวมทั้งนวนิยาย นอกจากนี้ตัวละครยังมักเป็นจุดดึงดูดความสนใจของผู้อ่านมากกว่าส่วนอื่นๆของนวนิยาย

ทั้งนี้ พิคเคอร์ริงและโฮเปอร์ริให้เหตุผลว่าส่วนหนึ่งของความประทับใจในตัวละครก็คือ "การที่ผู้อ่านได้รู้จักเขาเป็นอย่างดี ถึงเบื้องลึกของชีวิต สติปัญญา อารมณ์ และบุคลิกภาพ อันซับซ้อนที่ซ่อนอยู่ภายใน และยังมีข้อมูลที่มากพอที่จะมีความรู้สึกนึกคิด แล้ววินิจฉัยตัวละครหญิงชายเหล่านั้น ในขณะที่ชีวิตจริงนั้น เรารู้จักบุคคลเพียงพินๆ จากภายนอกเป็นส่วนใหญ่"

กุหลาบ มัลลิกะมาส (อ้างถึงใน นิษฐา จันทปัญญาศิลป์, 2541 : 38-39) ได้กล่าวถึงการจำแนกประเภทของตัวละครไว้ในหนังสือวรรณคดีวิจารณ์ว่า สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การจำแนกประเภทของตัวละครตามลักษณะนิสัยของตัวละคร แบ่งย่อยได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 ตัวละครน้อยหรือตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน (Flat or Simple Characters) คือ ตัวละครที่แสดงลักษณะนิสัยในด้านใดด้านหนึ่งออกมาเพียงด้านเดียว จนเป็นลักษณะนิสัยประจำของตัวละครนั้นๆ หรือเป็นตัวละครแบบฉบับ (Types) ของคนประเภทนั้นๆจนถือว่าเป็นสูตรสำเร็จ (Formula)

1.2 ตัวละครหลายลักษณะหรือตัวละครที่มีลักษณะซับซ้อน (Round or Complex Characters) คือ ตัวละครที่แสดงลักษณะนิสัยในหลายๆด้านออกมา เป็นลักษณะที่เหมือนมนุษย์จริงๆมากที่สุด เพราะมีชีวิตชีวา มีความคิดมีอารมณ์ มีความรู้สึก มีทั้งดีและเลวอยู่ในตัวละครตัวเดียว รวมทั้งยังมีความเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยหรือการกระทำไปตามสถานการณ์หรือเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป

2. การจำแนกประเภทของตัวละครตามบุคลิกภาพและพฤติกรรม แบ่งย่อยได้ 2 ประเภท

2.1 ตัวละครประเภทสถิต (Static Characters) คือ ตัวละครที่มีบุคลิกภาพและพฤติกรรมคงที่ตลอดตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบเรื่อง ไม่ว่าจะประสบการณ์ สถานการณ์ เวลา ฯลฯ จะเปลี่ยนไปก็ตาม

2.2 ตัวละครประเภทพลวัต (Dynamic Characters) คือ ตัวละครที่มีการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพและพฤติกรรมไปตามประสบการณ์ สถานการณ์ ฯลฯ ที่เปลี่ยนแปลงไป

3. การจำแนกประเภทของตัวละครตามความสำคัญของบทบาทที่ปรากฏในเรื่อง แบ่งย่อยได้เป็น 3 ประเภท คือ

3.1 ตัวละครเอกหรือตัวละครสำคัญ (Protagonist or Central Character or Main Character or Major Character) คือ ตัวละครที่มีบทบาทและความสำคัญต่อเรื่องและมีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องมากที่สุด ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นพระเอกหรือนางเอกเท่านั้น ผู้ร้ายก็สามารถเป็นตัวเอกของเรื่องได้ ถ้าหากว่ามีบทบาทที่มีความสำคัญและช่วยในการดำเนินเรื่องมา หลักการพิจารณาตัวละครเอกของเรื่องจึงอยู่ที่ความสำคัญของบทบาท ไม่ได้อยู่ที่ลักษณะนิสัยของตัวละครว่าเป็นคนดีหรือคนเลวแต่ประการใด

3.2 ตัวละครประกอบ (Minor Character) คือ ตัวละครรองที่มีบทบาทไม่มากนัก อาจมีบทบาทไปในทางใดทางหนึ่งของเรื่อง อาจมีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่อง เสริมตัวละครเอกหรือช่วยสร้างอารมณ์ขันเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดของเรื่องก็ได้

3.3 ตัวละครขัดแย้งหรือตัวละครฝ่ายตรงข้าม (Antagonist) จะปรากฏในเรื่องที่มีความขัดแย้ง อาจจะไม่ใช่ตัวละครที่เป็นบุคคลก็ได้ คือ อาจจะเป็นปัญหาหรืออุปสรรคย่อยอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตัวละครเอกจะต้องเอาชนะหรือฝ่าฟันไปให้ได้ก็ได้

การวิเคราะห์ตัวละครหญิง

เนื่องจากผู้หญิงเป็นหัวใจสำคัญของเฟมินิสต์ ฉะนั้น "ตัวละครหญิง" จึงเป็นแก่นหลักของแนวเฟมินิสต์เช่นกัน

หากประยุกต์เอาหลักของชาร์ลส์ ไรท์ (ข้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ , 2543 : 232- 234) ที่ให้คำแนะนำในการวิเคราะห์ "ตัวละครหญิง" แล้ว เราก็อาจจะตั้งคำถามหลักๆ ได้ 4 ข้อ ดังนี้

1. "ผู้หญิง" คือ อะไร เช่น แม่ เมีย สีน้า สายลับ ฯลฯ
2. อะไรเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับ "ผู้หญิง" อะไรคือสิ่งที่กำหนดความเป็น ความตาย ความเจริญ และความเสื่อมของ คุณนายทั้งหลาย
3. อะไรคือสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับ "ผู้หญิง"
4. อะไรสัมพันธ์กับอะไร เช่น เธอทำสิ่งนี้เพราะอะไร เธอทำเพื่อใคร และ เธอได้รับผลลัพธ์อะไรตอบแทนกลับมา

การวิเคราะห์ตัวละครหญิงนี้ เราสามารถจะใช้วัตถุดิบอันเป็นองค์ประกอบทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นคำพูด บทสนทนา บุคลิกของตัวละคร สภาพแวดล้อม กิจวัตรประจำวัน การแสดงออกของตัวละครทั้งนี้เพื่อจะตอบคำถามว่าปฏิกริยาของพวกเธอต่อสถานการณ์นั้นและปฏิกริยาของคนอื่นที่มีต่อการกระทำของเธอ และผลลัพธ์สุดท้ายของตัวละครเป็นอย่างไร

3. บทสนทนา (Dialogue)

กุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวถึงบทบาทหน้าของบทสนทนาในเรื่อง มีดังนี้

1. ช่วยดำเนินเรื่องแทนการบรรยาย กล่าวคือ ในบทพูดของตัวละครมีข้อมูลที่ทำให้ทราบเนื้อหาของเรื่อง โดยไม่ต้องใช้บทบรรยายบอกเล่า
2. ช่วยแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครผู้พูด รวมทั้งบอกเล่าลักษณะของตัวละครอื่น
3. ช่วยให้วิธีการนำเสนอเรื่องราวไม่จำเจ คือมีบทสนทนาสลับกับการบรรยาย
4. บทสนทนาซึ่งมีลักษณะเหมือนถ้อยคำพูดจริงๆของบุคคลช่วยสร้างความสมจริงยิ่งขึ้น
5. ทำให้บทประพันธ์มีชีวิตชีวาเร้าใจยิ่งขึ้น ด้วยบทพูดที่มีรสของอารมณ์อย่างเหมาะสมกับอารมณ์และภาวะการณ์ของเรื่อง

กลวิธีเกี่ยวกับฉาก

นวนิยายที่ดีจะต้องมีกลวิธีสร้างและนำเสนอฉากอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การใช้ฉากสมจริง และฉากสมมุติ
2. การเสนอฉากอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ความสอดคล้องระหว่างตัวละครกับฉาก

ท่วงทำนองเขียน (Style)

ท่วงทำนองเขียน หมายถึงลักษณะเฉพาะตัวของผู้เขียนแต่ละคนในการสรรใช้ภาษาทั้งด้านการใช้คำและนวนิยมการใช้โวหาร

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (อ้างถึงใน วนิดา บำรุงไทย, 2544:13-157) กล่าวว่า "ท่วงทำนองภาษาเป็นกลวิธีที่สำคัญมากในงานประพันธ์ทั้งหลาย ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าหนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบทประพันธ์ที่ดีมีคุณค่านั้น นอกจากจะมีคุณค่าด้านความงามและความดีแล้ว ยังมักประกอบด้วยความงามดีเด่นด้านภาษาด้วย ดังนี้ งานประพันธ์นั้นต้องใช้สำนวนภาษาที่เข้าใจได้หลายชั่วอายุคน และไม่ทำความรำคาญภายในอายุคนๆเดียวที่อ่านหลายๆครั้งรวมแล้วก็คือ มีความวิเศษทางภาษา ผู้ประพันธ์ใช้ภาษาอย่างบรรจง มิฉะนั้น ผู้ที่อ่านซ้ำจะเกิดเบื่อหน่าย แล้วก็ไม่พยายามให้คนรุ่นหลังอ่านต่อไป"

ชัตสุณี สิริสุทธิ และคณะ (อ้างถึงใน วนิดา บำรุงไทย, 2544:13-157) เสนอว่า ในการนำเสนอความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ นักเขียนจะต้องใช้กลวิธีสรรคสร้างภาษาเพื่อสื่อความหมายและอารมณ์ตามต้องการ เช่น

1. ใช้โวหารภาพพจน์ต่างๆ
2. ใช้โวหารการเขียนที่เหมาะสม ได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณาโวหาร สาธกโวหาร เป็นต้น
3. ใช้กลวิธีเฉพาะ เช่น อาจใช้ภาษาพิเศษที่มีได้ใช้กันทั่วไป เช่น ใช้ศัพท์ยาก บัญญัติศัพท์ขึ้นเอง ใช้คำที่ทันสมัยแล้ว

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยที่ศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับนวนิยาย และ งานวิจัยที่ศึกษาในด้านสตรีกับการพัฒนา โดยสรุปรายละเอียดของงานวิจัยที่ผ่านมาได้ดังนี้

7.1 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับนวนิยาย

ตรีศิลป์ บุญขจร (2521) ได้ทำการศึกษาพัฒนาการของนวนิยายไทยระหว่างพ.ศ.2575-2500 พบว่า สภาพการณ์ของสังคมและการเมืองมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางและพัฒนาการของนวนิยายไทยอย่างเด่นชัด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองส่งผลกระทบต่อทำให้เกิด

พัฒนาการของนวนิยาย ภาวะปั่นป่วนยุ่งเหยิงไร้ระเบียบของสังคมทำให้นักเขียนหันไปมองสภาพสังคม และตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากยิ่งขึ้น นักเขียนบางส่วนจึงมีจุดมุ่งหมาย แนวแน่ในการเขียนนวนิยายเพื่อสร้างสรรค์คิทธิพล ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่า

ผู้วิจัยยังพบว่า นวนิยายไทยมีพัฒนาการจากนวนิยายแนวพาฝันมาสู่นวนิยายเพื่อชีวิต พัฒนาจากนวนิยาย “เรงรมย์” มาสู่นวนิยาย “เรงปัญญา” และพัฒนาจากนวนิยายที่สะท้อนหรือได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มาสู่การมุ่งเสนอนวนิยายเพื่อนำหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แม้ว่าบางระยะพัฒนาการนวนิยายไทยจะหยุดชะงัก หรือต้องถูกใหม่ กระหน้าจากแนวโน้มของนวนิยายส่วนใหญ่ที่มุ่งให้ความเรงรมย์แต่ยังคงมีพัฒนาการที่มองเห็นได้ และจากผลการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ว่านวนิยายที่มีคุณภาพอาจเกิดขึ้นในท่ามกลางภาวะ ปั่นป่วนไร้ระเบียบของสังคม หรือระยะที่มีการจำกัดเสรีภาพนักเขียน ยิ่งความบีบคั้นและการถูก จำกัดขอบเขตมีมากเพียงไร ผลผลิตต้นในเกิดนวนิยายที่มีคุณภาพก็มีมากขึ้นเหมือนกัน

ปริยารมณ์ หนูสนั่น (2532) ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสะท้อนปัญหาสังคมชนบทในนวนิยายไทยระยะปี พ.ศ.2519-2519 กับสภาพความเป็นจริงทางด้านสังคมวิทยา โดยวิเคราะห์องค์ประกอบและกลวิธีของนวนิยายไทยแนวสะท้อนปัญหาสังคมชนบท พบว่า นักเขียนนวนิยายแนวสะท้อนปัญหาสังคมชนบทในระยะปี พ.ศ.2519-2529 สะท้อนปัญหาต่างๆ ของสังคมชนบทไทยได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งในด้านสาเหตุ ลักษณะ และผลของ ปัญหา ปัญหาสำคัญ 8 ประการ ที่นักเขียนสะท้อนออกมาในนวนิยายได้สอดคล้องกับความเป็นจริง ได้แก่ 1.ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 2.ปัญหาทางด้านการศึกษา 3. ปัญหาด้านการสาธารณสุขและการอนามัย 4. ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง 5.ปัญหาด้านความเชื่อและศาสนา 6. ปัญหาทางด้านแรงงาน 7. ปัญหาทางด้านวัฒนธรรม และ 8. ปัญหาทางด้านภัยธรรมชาติ

กลวิธีในการสะท้อนปัญหาของนวนิยายไทยแนวนี้ ส่วนใหญ่จะเน้นความสมจริงทั้งในด้านแก่นเรื่องและการสร้างองค์ประกอบของเรื่อง การบรรยายลีลาเฉพาะถิ่นในด้านการสร้างฉาก ตัวละคร และบทสนทนา เป็นกลวิธีการเขียนอย่างหนึ่งที่เสริมให้นวนิยายแนวนี้มีบรรยากาศที่สมจริง

และสร้างความประทับใจให้กับผู้อ่าน นอกจากนี้ยังพบว่า ภูมิหลังและประสบการณ์เกี่ยวกับชนบทของนักเขียนนวนิยายแนวนี้มีส่วนทำให้นักเขียนแสดงทัศนะเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งยังทำให้นักเขียนตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้านอันเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวชนบทในท้องถิ่นต่างๆ

นิษฐา จันทปัญญาศิลป์ (2541) ได้ศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่จะนำมาใช้เป็นแบบอย่างที่ดีของคนสมัยใหม่ โดยการสำรวจและวิเคราะห์เนื้อหาด้านพฤติกรรมจริยธรรมของตัวละครเอกชาวจีนซึ่งสะท้อนอยู่ในนวนิยายเรื่องชาวจีนในเมืองไทย ได้แก่นั่นสงวอู่ ในจดหมายจากเมืองไทย , กัง ในอยู่กับกัง , แป๊ะกิม ในกตัญญูพิศวาส , ทีจื่อ ในไม้ต้องลม , เมิง เทียนซือ ในกระท่อมไม้ไผ่ และเหลียง สือพาณิชย์ ในลอลลายมังกร พบว่าตัวละครเอกชาวจีนที่ศึกษานี้มีรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่เน้นในเรื่องจริยธรรมเป็นหลัก นอกจากนั้น การวิจัยได้พบว่า ตัวละครเอกเหล่านั้นได้แสดงให้เห็นระดับเหตุผลแห่งการกระทำในภาพรวมในระดับเพื่อผู้อื่นและสังคมมากที่สุด รองลงมาคือ เพื่ออุดมคติ เพื่อตนเอง และ ตามแรงกดดันของสภาวะสังคม และจากการวิเคราะห์เนื้อหาของนวนิยาย ผู้วิจัยได้พบว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตของตัวละครเอกสามารถจำแนกตามลักษณะพฤติกรรมจริยธรรมได้ 4 แบบ คือ พฤติกรรมจริยธรรมที่เน้นหนักในการดำเนินชีวิตในสังคม พฤติกรรมจริยธรรมที่เน้นหนักในด้านการครองเรือนและการดำเนินชีวิตในสังคม พฤติกรรมจริยธรรมที่เน้นหนักในด้านการบริหารงานและการดำเนินชีวิตในสังคม และพฤติกรรมจริยธรรมที่เน้นหนักในด้านการครองเรือนและการบริหารงาน

ทั้งนี้ผลจากการวิจัยได้ชี้ให้เห็นข้อสังเกตประการหนึ่งว่า ในขณะที่เขียนนวนิยายแต่ละเรื่อง ผู้เขียนได้แสดงบทบาทในการร่วมพัฒนาสังคมด้วยการสอดแทรกสาระที่สำคัญลงในนวนิยายของตน ผ่านทางเนื้อเรื่อง คำบรรยาย หรือถ้อยคำสนทนาของตัวละครทั้งทางตรงและทางอ้อม

ฉันทนา ไชยชิต (2525) ได้ศึกษามูลเหตุและลักษณะพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายอเมริกัน ที่นักเขียนได้แสดงให้เห็นสภาพชีวิตแบบอเมริกันในช่วงทศวรรษปี ค.ศ.1920 หรือ ช่วงเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ.1920 ถึง ค.ศ.1929 การค้นคว้าได้เน้นหนักที่สภาพพื้นฐานวัฒนธรรมอเมริกัน ทั้งในด้านปรัชญา จิตวิทยา และเศรษฐกิจ ลักษณะพื้นฐานเช่นนี้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว

ทางสังคมที่เป็นอิทธิพลสำคัญต่อนักเขียนในการสร้างแบบแผนความประพฤติของหญิง ซึ่งพบว่า ผู้หญิงที่ดำเนินบทบาทในนวนิยายที่นำมาวิเคราะห์ คือตัวแทนในรูปต่างๆกันของหญิงอเมริกัน ที่ดำเนินชีวิตที่ผูกพันอย่างมากกับหลักอุดมคติที่มุ่งแสวงหาความเท่าเทียมกันในสถานะสังคม อีกทั้งกับการแสวงหาความสุขส่วนตัว อาจเป็นได้ทั้งนักปฏิรูปที่ไร้ประสบการณ์ชีวิต อาจเป็นหญิงที่เกิดมาภายในแวดวงชีวิตที่เต็มไปด้วยเงินตรา ความฟุ้งเฟ้อ และความสนุกสนานส่วนตัว หรืออาจเป็นหญิงผู้ก้าวเดินในทางผิดพลาด เพราะไม่ยอมรับแบบแผนประเพณีดั้งเดิมที่มีหลักศีลธรรมอันเข้มงวด ซึ่งถึงแม้จะมีความแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดได้แสดงให้เห็นลักษณะประสมประสานกัน ลักษณะหนึ่งของความเลวและความดีอันเป็นพื้นฐานชีวิตมนุษย์ที่ประกอบด้วยส่วนของคุณงามความดีทางมโนธรรมมากกว่าส่วนของความชั่วช้าเลวทราม ที่ปรากฏในบทบาทพฤติกรรม คือหลักศีลธรรมและอุดมคติ หลักความรับผิดชอบทางศีลธรรมและทางมโนธรรมและของความรักที่มีต่อมนุษย์ ตลอดจนความอดทนต่อความทุกข์ทรมาน

โดยแท้จริง ตัวละครเอกหญิงแสดงให้เห็นแนวชีวิตแบบอเมริกัน มิใช่เพียงแต่ในช่วงทศวรรษปี ค.ศ. 1920 หากแต่ยังรวมถึงช่วงเวลานับตั้งแต่อเมริกาเริ่มมีอิสรภาพจวบจนถึงปัจจุบัน ในข้อที่ว่าชีวิตของพวกเขาประกอบด้วยความไม่ฝันทะเยอทะยาน ความผลงมิด อีกทั้งอุดมคติที่ยิ่งพร้อมด้วยหลักศีลธรรม

วาสนา บุญสม (2536) ศึกษาและวิเคราะห์บทบาทผู้หญิงในนวนิยายและเรื่องสั้นของ หลวงวิจิตรวาทการ โดยพิจารณาวิเคราะห์จากผลงานวรรณกรรมประเภทนวนิยายและเรื่องสั้น ประกอบกับงานประเภทอื่นที่แสดงทัศนะของหลวงวิจิตรวาทการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิง ตลอดจนศึกษาภูมิหลังทางสังคมเพื่อประกอบการวิจัย พบว่า ลักษณะตัวละครฝ่ายหญิงในวรรณกรรมดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากสภาพความเปลี่ยนแปลงในสังคมและจากผู้หญิงที่มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของหลวงวิจิตรวาทการ อิทธิพลเหล่านี้มีส่วนให้หลวงวิจิตรวาทการนิยมใช้ตัวละครฝ่ายหญิงเป็นตัวละครเอก และแสดงบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง ซึ่งทำให้นวนิยายและเรื่องสั้นเหล่านั้นมีลักษณะที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาค้นคว้า

การสร้างตัวละครฝ่ายหญิงให้มีบทบาทสำคัญในเรื่อง เช่น มีบทบาทเป็นผู้นำในระดับครอบครัว ระดับประเทศและระดับโลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านสังคม และทางด้านการเมือง แทนที่จะเป็นผู้ตามเหมือนที่ปรากฏในสังคม นอกจากนี้ผู้หญิงยังสามารถช่วยเหลือผู้ชายในการป้องกันประเทศ อีกทั้งยังสามารถพัฒนาตนทางด้านความรู้ ความสามารถและสติปัญญาของตนได้เหมาะสม การสร้างตัวละครฝ่ายหญิงให้มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ จึงนับเป็นการท้าทายทางความคิดหนึ่ง สรุปได้ว่าจุดประสงค์ในการแตงนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการมิได้ประสงค์เพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการเสนอทัศนะเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมของผู้หญิงไทยอีกด้วย

จงจิต อนันต์คุศรี (2540) ศึกษาโน้ตค้นคว้าศึกษานวนิยายเรื่อง ซี เค็ม ทู สเตย์ ของ ซี โมน เดอ โบวีร์ , เดอะ เบล จาร์ ของ ซิลเวีย พลาก , วาย อีส แดร์ ซอลด์ อีน เดอะ ซี? ของ ปริกิต เทอะ ซไวเกอร์ และเรื่อง ลำเนาป่า ของ ศิเรมอร อุนทรูป พบว่า ตัวละครสตรีทั้ง 4 ตระหนักถึงความขัดแย้งระหว่างบทบาทที่สังคมคาดหวังกับตัวตนที่แท้จริงของตัวละครและนำไปสู่วิกฤติความเป็นตัวตนของตัวละคร นอกจากนี้ตัวละครทั้งหมดมีแนวคิดเรื่องการพึ่งพาตนเองเพื่อการมีชีวิตที่เป็นอิสระ แต่ยังไม่รับผลกระทบจากทัศนคติของคนในสังคมเกี่ยวกับบทบาทของสตรีที่ดี จากการใช้แนวทางการวิจารณ์ที่เรียกว่า "ความเป็นจริงที่แท้" ในการศึกษาวิเคราะห์พบว่านวนิยาย 3 เรื่องมีลักษณะเทียบเคียงได้กับอัตชีวประวัติของผู้ประพันธ์ ในขณะที่นวนิยายเรื่อง ลำเนาป่า เป็นการเสนอภาพสตรีตามแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้ประพันธ์สำหรับประสบการณ์แห่งสตรีในนวนิยายทั้ง 4 เรื่องมีลักษณะสากลที่เป็นประสบการณ์ร่วมของสตรีทุกชาติทุกภาษา

มยุรา พรหมอ้วน (2542) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสตรีในนวนิยายของนันทนา วีระชน ช่วงปี พ.ศ. 2517-2528 ด้านค่านิยม สิทธิ และหน้าที่ของสตรี บทบาทและสถานภาพของสตรีในครอบครัว การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พบว่า ผู้ประพันธ์ได้แสดงแนวคิดว่าค่านิยม การเลี้ยงดูบุตร สังคม วัฒนธรรม ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี มีผลต่อการดำเนินชีวิตของสตรีและเป็นสาเหตุให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเพศ ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของสตรี พบว่า ผู้ประพันธ์ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องภายในครอบครัวทัดเทียมกับบุรุษ คุณสมบัติความเป็นกุลสตรียังเป็นสิ่งที่สตรีควรปฏิบัติต่อไป สมาชิกในครอบครัวควรมีความ

ผูกพันกันเช่นเดิม สตรีควรทำงานเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว สามารถบริหารธุรกิจ ให้ประสบผลสำเร็จได้ นอกจากนี้สตรีควรมีบทบาทในการเข้าสังคม ช่วยเหลือสังคม และมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเช่นเดียวกับบุรุษ

นันทนา วีระชน ได้แสดงแนวคิดที่ว่าค่านิยม สิทธิ และหน้าที่ของสตรีมีผลกระทบต่อ สถานภาพและบทบาทของสตรี ในครอบครัว การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยผู้ประพันธ์ได้นำเสนอความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม แล้วแทรกทัศนะเกี่ยวกับสตรีในบทบาทที่เป็นอยู่ และที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทยสมัยนั้น

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับสตรีกับการพัฒนา

วิเวศ ศรีพุทธา(2541) ศึกษาคุณลักษณะที่แสดงถึงการเป็นผู้สตรีที่มีคุณภาพ บทบาทหน้าที่ของผู้นำสตรีระดับหมู่บ้านในการพัฒนาชุมชนและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและบทบาทของผู้นำสตรีระดับหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากผู้เกี่ยวข้องได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ของอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จำนวน 53 คนพบว่า ลักษณะที่สำคัญที่แสดงถึงการเป็นผู้นำสตรีที่มีคุณภาพ ได้แก่ การเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ไม่มัวลุ่มหลงขบถ ซื่อสัตย์สุจริต จริงจ้งในการทำงาน รับผิดชอบต่อหน้าที่และเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี

ขวัญดาว ลือเปี่ยม(2545) ศึกษาแนวคิดและศักยภาพในการพัฒนาของสตรี : ศึกษาเฉพาะสตรีในองค์การบริหารส่วนตำบลในภาคเหนือ เพื่อศึกษารูปแบบแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสตรีในพื้นที่ 17 จังหวัดภาคเหนือ ศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสตรีในพื้นที่ 17 จังหวัดภาคเหนือ และศึกษาระดับความสามารถในการปฏิบัติงานในฐานะสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ 17 จังหวัดภาคเหนือ

พบว่า รูปแบบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของสมาชิกสภา อบต.กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีแนวคิดโน้มเอียงไปทางแนวคิดแบบพึ่งตนเอง โดยจุดมุ่งหมายของการพัฒนา คือ ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และ ชุมชนควรรักษาประเพณีดั้งเดิมของตนไว้ ส่วนระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงาน อบต.ของสมาชิกสภา อบต.สตรีในภาคเหนือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง และระดับความสามารถในการปฏิบัติงานในฐานะสมาชิกสภา อบต.อยู่ในระดับปานกลาง

อนงค์วรรณ เทพสุทิน(2545) ศึกษาทัศนคติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อแนวคิดสตรีนิยม โดยกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 500 คน จากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีทัศนคติต่อแนวคิดสตรีนิยมโดยให้การยอมรับและเห็นด้วยที่สตรีจะมีสถานภาพและบทบาทหน้าที่เท่าเทียมกับบุรุษ อยู่ในระดับปานกลางที่ค่อนข้างสูง ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส และจำนวนครั้งในการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนอายุ เป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อระดับทัศนคติ

ธัญธิตา พุ่มอิม(2546) ศึกษาเรื่องการสร้างพลังอำนาจในตนเองของสตรีที่ติดเชื้อเอชไอวี : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีที่ได้รับความช่วยเหลือจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพและปัญหาของสตรีที่ติดเชื้อเอชไอวี ปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้สตรีที่ติดเชื้อเอชไอวีต้องการเปลี่ยนแปลงตนเอง การสร้างพลังอำนาจในตนเอง ตลอดจนผลของการสร้างพลังอำนาจในตนเอง

พบว่า ระยะแรกของสตรีที่ติดเชื้อเอชไอวีจะมีความรู้สึกโกล้งเคียดกัน คือ มีความรู้สึกตกใจ มีนงง เสียใจ รวมทั้งมีความคิดที่จะฆ่าตัวตาย แต่จากประสบการณ์ในอดีต การได้รับกำลังใจ ความเห็นอกเห็นใจจากสมาชิกในครอบครัว และคนใกล้ชิดเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้สตรีที่ติดเชื้อเอชไอวีมีความคิดจะเปลี่ยนแปลงตนเอง และผลจากการเปลี่ยนแปลงตนเอง ทำให้สตรีที่ติดเชื้อเอชไอวีมีทัศนคติต่อตนเองและต่อโรคเอชไอวีที่เปลี่ยนแปลงไป เห็นว่าโรคเอชไอวีเป็นเพียงโรคติดต่อชนิดหนึ่งที่หากรู้จักดูแลสุขภาพให้แข็งแรง ก็จะทำให้มีชีวิตอย่างคนปกติ นอกจากนั้นยังกล้าเปิดเผยในสังคมมากขึ้น รวมทั้งมีความหวังในการดำเนินชีวิตและวางแผนในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

จุฑารัตน์ อภิวัฒน์ธนกุล(2546) ศึกษาเรื่อง การสร้างพลังอำนาจและกระบวนการต่อสู้ เพื่อพัฒนาโอกาสทางสังคมของหญิงตาบอด มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาวิถีการดำรงชีวิต กระบวนการต่อสู้เพื่อพัฒนาโอกาสทางสังคม การสร้างพลังอำนาจ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้ เป็นตัวแทนของผู้หญิงตาบอดจากกลุ่มอาชีพ 2 กลุ่ม คือ ผู้หญิงตาบอดที่ทำงานในมูลนิธิคอลฟีลด์ เพื่อคนตาบอดจำนวน 3 คน ตัวแทนจากสังคมชนชั้นล่างและผู้หญิงตาบอดที่มีระดับการศึกษาสูง ชนชั้นกลาง เป็นที่ยอมรับในสังคม จำนวน 1 คน นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลจากคู่สามีภรรยาตาบอด ที่เป็นวณิก เพื่อศึกษาเรื่องชีวิตคู่จำนวน 1 คู่

พบว่า ผู้หญิงตาบอดมักจะถูกอบรมเลี้ยงดูด้วยความทะนุถนอม เพราะความเชื่อที่ว่าลูกตาบอดทำอะไรหรือไปไหนไม่ได้ จึงเก็บลูกที่ตาบอดไว้ภายในบ้าน จนไม่มีโอกาสพัฒนาตนเอง จึง รู้สึกว่าต้องพึ่งพิงคนอื่นตลอดเวลา ทำให้เกิดการสูญเสียความมั่นใจ และรู้สึกเป็นปมด้อย เมื่อหญิงตาบอดตัดสินใจเข้ามาสู่สังคมภายนอก หรือมูลนิธิคอลฟีลด์ ซึ่งเริ่มต้นมาจากความรู้สึกที่ ต้องการต่อสู้หรือเอาชนะตนเอง ในสภาวะของความด้อยโอกาสหรือพิการ ไม่ต้องการเป็นภาระกับ คนรอบข้าง แลดังให้เห็นถึงการเกิดกระบวนการสร้างพลังอำนาจในตนเองของพวกเธอ และเมื่อ พวกเธอได้เปลี่ยนแปลงตัวตนมาสู่การยอมรับนับถือตนเอง ตระหนักในคุณค่าของตนเองแล้ว ย่อม นำไปสู่การสร้างพลังอำนาจในตัวตนของพวกเธอ และรู้สึกถึงพลังอำนาจในการมุ่งมั่นที่จะแก้ไข ปัญหาหรือปรับเปลี่ยนสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้